

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

"קוראים לי..." - שם כביטוי לזהות

שמות הם ביטוי לזהות, להשתייכות ולמורשת תרבותית. הם מקפלים סיפורים אישיים מרתקים ומזמנים מפגש בין-אישי ובין-תרבותי.

מטרות

- לעמוד על מרכיבים במורשת התרבותית באמצעות שם פרטי ושם משפחה.
- לבחון את השם כמרכיב בזהות התרבותית-לאומית.
- לעמוד על המגוון התרבותי-אתני המוצא את ביטוי בשמות.

עזרים

קטעי ספרות:

מתוך: "נציב המלח" - אלבר ממי

מתוך: "יד ושם" - אהרון מגד

מתוך: "הוויית ה'אחר'" בכתיבתו של מרסל בנבו - ז'ולייט חסין

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

מהלך הפעילות

כהכנה לפעילות נברר את ה"סיפור" שמאחורי השם שלנו ושם המשפחה.

שלב א' - פעילות קבוצתית

א. כל משתתף בתורו יציין את שמו ושם משפחתו וייתייחס לשאלות הבאות:

1. מה מקור השם שלך? מה הסיפור המסתתר מאחורי השם או השמות? האם השם מקורי, מעוברת, עבר שינוי?
2. איך הנך מרגיש/ה ביחס לשם שלך? גאה בו, אוהב/ת אותו או מתבייש/ת בו, נוח לך איתו או לא? מדוע? האם היית רוצה להחליפו? מדוע?
3. לו ניתנה לך האפשרות לבחור לעצמך שם אחר או שם נוסף, במה היית בוחר/ת? מדוע?

ב. כל קבוצה תקבל קטעי ספרות.

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

שאלות לדיון:

- האם מוכרות לכם חוויות או תחושות דומות לאלה המתוארות בקטע (מחייכם הפרטיים, מתוך ספרים או מסרטים)? שתפו את חבריכם.
- הנער בסיפור "נציב המלח" מספר שהשמעת שמו בפומבי גרמה לו בושה. מרסל בנבו גאה למצוא ולהמציא סיפורי גבורה המתקשרים לשמות השונים במשפחתו. בסיפור "יד ושם" מתגלות תפיסות שונות ביחס לשמו של התינוק העומד להיוולד - במה נעוץ ההבדל בין הגישות השונות? (בגיל? בנסיבות? בסביבה?).

שלב ב' - מליאה

שאלות לדיון:

1. האם אתם מכירים אנשים ששינו את שמם או הנושאים מספר שמות? ספרו על כך.
2. האם יש שמות "מביישים" ושמות שהם מקור לגאווה? נמקו.
3. מה רוצה לשנות אדם המחליף את שמו? (מה הסיבות להחלפת שם? מתי משנים? מתי מוסיפים?) מה הרווח, מה ההפסד? מה דעתכם! נמקו.
4. כיום בוחרות נשים רבות להשאיר את שם נעוריהן לצד שם משפחתן החדש לאחר נישואיהן. מדוע? מה דעתכם על כך?
5. מה הקשר בין שם לזהות אישית, תרבותית ולאומית?
6. מה משמעות שמו של אדם ביחס לשמירת המורשת המשפחתית-תרבותית שלו?
7. מהי המשמעות של החלפת שם מבחינת הרצף הבין-דורי?

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

מתוך: "נציב המלח" / אלבר ממי

שמי מרדכי אלכסנדר בנילוש.

הה! אותו חיוך ארסי של חבריי! בסמטה, בבית-הספר של "כל ישראל חברים",

נעלם ממני כי נקרא עלי שם כה מגוחך, בעל חותם כה מובהק.

בתיכון עמדתי על כך במפקד הראשון. מעתה, עצם השמעת שמי, שהיתה מחישה את דופקי, גרמה לי בושה.

השם אלכסנדר: אדיב, מפואר, ניתן לי על-ידי הורי כמתן-יקר לגדולת המערב.

דומה היה בעיניהם כמביע את דמות אירופה כפי שנצטיירה להם. התלמידים הלעיגו, ביטאו את השם ביטוי פוצץ, כתיקיעת חצוצרה: אלכסנדר! בעת

ההיא תיעבתי את שמי הפרטי בכל מאודי, וגם את חבריי. תיעבתי אותם והצדקתם, ונטרתי להורי על בחירה נואלת זו.

מרדכי, מרידך בלשון הקטנה, ציין את השתייכותי למסורת היהודית. היה זה שמו הנכבד של אחד הקדמונים, כן גם שמו של סבי, זקן תשוש, שלא שכח

מעולם את פחדי הגיטו. אם נקרא עליך פייר או ז'אן, החלף את לבושך ואתה משנה את מעמדך לכל מראה העין. בארץ זו, מרידך הוא בעל חותם כה

מובהק, שכמוהו כהכרזה: "אני יהודי" וביתר דיוק: "אני שוכן בגיטו", "מעמדי החוקי הוא כשל 'יליד'", "הנני בעל נימוסים מזרחיים", "אני עני". ואני

למדתי למאוס בארבעת התארים הללו. נקל מראה העין. בארץ זו, מרידך הוא בעל חותם כה מובהק, שכמוהו כהכרזה: "אני יהודי" וביתר דיוק: "אני

שוכן בגיטו", "מעמדי החוקי הוא כשל 'יליד'", "הנני בעל נימוסים מזרחיים", "אני עני". ואני למדתי למאוס בארבעת התארים הללו. נקל הוא לקטרג

עלי בשל כך, גם לא נמנעתי מעשות זאת מאז. אבל כיצד לא יבוש אדם במעמדו, לאחר שהיה לבוז ולקלס, או נוחם על כך למן ילדותו? למדתי לפענח

את

החיוכים, לנחש להתלחשויות, לקרוא בעיניים, לשחזר את הלכי-המחשבה לשמע הערה מקרית, מילה שתפסתי בחטף. שעה שמדברים בי, מראש

הריני חש את עצמי מותקף, שערי מסתמר, ועולה בי חשק לנשוך. כמובן, סופו של אדם להשלים עם כול, במחיר מאמצים כבירים או לאות גמורה. אבל

תחילה אתה מתכחש לעצמך ומתעב את עצמך, או להמרות את בוזו של הזולת, אתה מתגדל בצדדי הכיעור שבך, מפליג בהם ומעווה העוויות.

בתיכון קניתי לי מהרה הרגל לפסוח על מרדכי בחיבורי; ועוד מעט ושכחתיו כנחש את עורו הישן. אבל עור זה נגרר אחרי, דבוק היטב. בשעת המפקדים

הרשמיים, בכנסים, בכל מאורע היוצא מגדר שגרת יום-יום, חזר והועלה השם לתשומת-לב. בסוף חוק-לימודי, ביום חלוקת תעודות-הבגרות, נועדתי

להיות אחד החוגגים.

חיכיתי, בוטח, כמעט ללא נקיפת-לב, בתוך המון עצבני, שעה שעלה הכרוז על כיסא: אני הייתי הראשון ברשימה. אבל הכרוז חזר וקבע את הסדר

המדויק של מעמדי האזרחי. הוא קרא בתוך השקט הדרוך: "מרדכי. אלכסנדר. בנילוש!"

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

מתוך: "יד ושם" / אהרון מגד

כעבור כמה ימים, כשבאה רחל לביתם וסיפרו לה על ביקורו המפתיע של סבא, לא התפלאה על כך ואמרה: "אה, אינכם יודעים במה הוא הוגה בכל הימים האלה, מאז סיפרתי לו כי עומד להיוולד לכם ילד משאלה אחת יש לו - שאם יהיה זה בן ייקרא על שם נכדו".

"מנדלה?" - קראה רעיה ופרצה בצחוק שלא-ברצונה. יהודה חיך כמו שמחייכים למשוגותיהם החביבות של זקנים. "כמובן, אמרתי לו שיוציא דבר זה מראשו" - אמרה רחל - "אבל יודעים אתם איזה עקשן הוא. שיגעון הוא שנכנס בו ואין הוא חושב כלל לוותר עליו. לא זו בלבד, אלא בטוח הוא שאתם תסכימו לכך ברצון, ובייחוד אתה, יהודה".

יהודה משך בכתפיו: "שיגעון, הילד יהיה אומלל לכל חייו".

"והוא אינו מסוגל להבין זאת" - אמרה רחל ונימה של מורך נתגנבה לקולה. פניה של רעיה הרצינו.

"אנחנו כבר החלטנו על השם" - אמרה - "אם תהיה זו בת, תיקרא אסנת, ואם בן - אהוד".

שני השמות לא מצאו-חן בעיני רחל.

עניין השם הפך מאז לנושא-השיחה היחיד-כמעט בין רחל ובין הזוג הצעיר בשעת ביקוריה אצלם, ועבר את אוירת הציפייה החגיגית שהייתה שורה בבית, אותה אווירה של שלוה דקה הנאצלת ממראה האם המהלכת חרש, גופה אוצר סודות טמירים, חבויים מעין זר.

רחל, שעמדה בין דורו של סבא ובין דורם של הבנים, הייתה דעתה מפולגת עליה, עתים לכאן ועתים לכאן. בדברה עם אביה הייתה מוכיחה אותו על פניו, מבטלת את דעתו בתוקף ומטיחה כנגדו את כל הנימוקים ששמעה מפי רעיה ויהודה, כאילו הייתה זו דעתה שלה, ובדברה עם הבנים - ביקשה לשדלם לקבל את רצונו ומעוררת עליה רוגז רב. עניין השם, שמתחילה לא הייתה לו כל חשיבות בעיניה, נעשה במרוצת הימים מעין עניין גורלי, אפוף מסתורין, צופן עתידות לא-ידועות, שפחדים קשורים בו וחיים ומוות תלויים בו. יותר מכך - גורל חייו של היילוד עצמו. בעומק לבה התפללה שתיוולד לרעיה בת.

"בעצם, מה רע כל-כך בשם מנדלה" - אמרה לבתה - "שם יהודי ככל השמות".

"מה את מדברת, אימא" - התקוממה נגדה רעיה בכל ישותה - "שם גלותי, מכוער, איום! בשום אופן לא אהיה מסוגלת להעלותו על שפתיי. את רוצה שאשנא את ילדי"

"אה, את ילדך לא תשנאי. על-כל-פנים לא בגלל השם..."

"אשנא אותו. הרי זה כאילו אמרת לי בן עם חטוּטרת! ובכלל - למה זה? לשם מה?"

"למען סבא עליכם לעשות זאת" - אמרה רחל בשקט, אם כי ידעה שאין היא אומרת את האמת כולה.

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

מתוך: "חויית ה'אחר' בכתובתו של מרסל בנבו" / ז'ולייט חסין

הדרך אל עצמאותו הפוליטית והתרבותית של אדם רצופה בסימנים, ואחד החשובים שבהם הוא השם שהוא מסגל לעצמו. לכל איש יש שם שנתנו לו הוריו, אבל באפריקה הרומית ניכר האדם בשלושה שמות לפחות: האחד התייחס לאדונו, השני ציין מיהו אביו, והשלישי הצביע על שיוכו המעמדי והתרבותי. באותם ימים היה אפשר להבחין בין אזרח תושב לבין עובר אורח על פי המספר והאופי של שמותיהם, אשר נקבעו על פי הנחיות השלטון הרומי.

אזרח היה רשאי לשאת שלושה שמות (tria nomina) עובר אורח לכל היותר שניים בארצות הכבושות, בעיון אנומסטי למדני עד מאוד של שמות המצויים בכתובות מאותה תקופה הצליח בנבו לזהות מתחת לצורה הלטינית הלא מושלמת את המוצא הצפון-אפריקאי של אותן דמויות, את שיוכן התרבותי והאתני וכן את שמן האמיתי.

אין פלא שבספר על האפופיאה המשפחתית מזמין המחבר את הקורא להתוודע אל רצף השמות: ז'קוב מציין את הפנייה לתרבות הצרפתית, מנחם את הפנייה לתרבות היהודית ומימון את הפנייה לתרבות הערבית המקומית או לרובד היהודי-הערבי של ההווה המרוקאית בכללותה.